

Mgr. Kateřina Šupová
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta
Ústav politologie

Reflexe strukturálně-politických podmínek v ideologii a praktickém působení islamistických skupin – tzv. Islámský stát a al-Káida

Úvod

Teroristická organizace al-Káida byla dlouhodobě považována za jednu z nejnebezpečnějších, než se na světové scéně objevil Daeš, čili Islámský stát. Ten mezinárodní prostředí radikálně změnil. Vznik Islámského státu je jedním z výsledků faktického zhroucení Iráku po konci vlády Saddáma Husajna.¹ Zlomovým rokem byl rok 2014, kdy Islámský stát, v čele s chalífou Abú Bakrem al-Baghdádím, vyhlásil chalífát.² Vzniklo tak nové nábožensko-politické hnutí.

Ambicí tohoto článku je charakterizovat Islámský stát a al-Káidu a nahlížet na ně jako na odlišné politické jevy. Proto bude důležité vymezit i samotný fenomén – terorismus. Dále pochopit, proč se „dceřiná“ organizace oddělila od „mateřské“. Tento text chce tuto skutečnost pochopit z hlediska strategie, ideologického a propagandistického počínání. *Co vedlo Islámský stát k tak rychlému růstu? Byly si obě džihádistické organizace vzájemně podobné v ideologii, strategii?* Tezí je, že ačkoli jsou si tyto organizace podobné, vznikly ze stejného zdroje, mají naprosto odlišnou strategii, ideologii a organizační strukturu. To je také očividné z hlediska propagandistického počínání.

Velké množství autorů se zabývá analýzou strategie teroristických skupin a používá k tomu různé koncepty a teorie. Tento článek staví na konceptu americké odbornice na terorismus - *Marthy Crenshawové*. Ta za vši brutalitou organizací vidí především pečlivé strategické plánování. Prvním cílem článku je analyzovat a porozumět strategii Islámského státu a al-Káidy. K tomu bude použit teoretický rámec, který zahrnuje dvě primární teorie, což jsou *instrumentální* a *organizační* výhledy. Ty v sobě zahrnují ideologické, organizační, strukturální charakteristiky apod. Čili bude veden rozpor mezi těmito rovinami. Druhým cílem bude zjistit, jak organizace využívaly propagandu. *Docházelo díky propagandě k určité formaci nové identity? Jak obě organizace využívaly symbolickou rovinu?* Text využije poznatky z konceptu *Michaela P. Areny* a *Bruce A. Arrigy*,³ který se zabývá teroristickou identitou,

¹ Dá se také říci, že tato organizace využila nestability a mocenského vakua vyplývajícího ze zásahu USA v Iráku (2003) a občanské války v Sýrii (2011).

² S pojmem chalífát se pojili první, volení vůdci Muhammadem založené obce. Chalífát je spojován se zlatým věkem islámu, které probíhalo během 8. až 10. století. Avšak šíité tuto myšlenku dějin nesdílejí – dle jejich názoru, po Muhammadovi smrti měl v čele stanout jeho nejbližší příbuzný, tedy Alí, který byl zvolen až po třech předchozích vládcích. Turečtí kemalisté zrušili chalífát v roce 1924. Čili důstojnost, která byla s chalífátem spojována – islámské právo, historická tradice, tak samozvaný chalífa Abú Bakr Bagdádí nesplňoval.

³ Michael P. Arena a Bruce A. Arriga. *Terrorist Identity. Explaining the Terrorist Threat*. 2006.

ve spolupráci s *Ervinem Goffmanem*,¹ jenž se zabývá teorií sebe-reprezentace. Třeba dodat, že tyto teorie nemohou vypovědět přesnou charakteristiku či budoucí chování teroristických skupin. Lze na tyto teorie pohlížet spíše jako na ideál typu. Mohou moci pochopit logické fungování organizací.

Ačkoli se téma obou organizací v mediálním prostoru neobjevuje tak často, na mezinárodní scéně zanechalo velkou stopu. A jelikož se jedná o velmi široké téma, nebude se článek jednotlivými úkoly zabývat do hloubky. Motivací článku je nejen analýza apokalyptického étosu a znamení Konce (*ʿalámát as-sáʿa*) v propagandě, ale i fascinace rychlého etablování Islámského státu do různých zemí Blízkého východu.

V čem je tento článek přínosný? Následující analýza se snaží vysvětlit fungování obou organizací. Na základě analýzy velmi důležitého nástroje - propagandy, lze zjistit, jakým způsobem docházelo k tvorbě určité identity. K efektivní propagandě slouží nejen internet, ale i magazíny, které obě organizace sami vydávaly.

Z hlediska použité metody zpracování, lze článek klasifikovat jako (idiografickou) případovou studii, která využívá deskriptivně-analytického přístupu. Jde o snahu pochopit a vysvětlit určitý sled událostí, které jsou časově ohraničeny. Od vzniku al-Káidy a Islámského státu do současnosti. Článek je rozdělen na teoretickou část, kde budou vysvětleny základní pojmy a koncepty. V druhé empirické části bude použita analýza zjištění a zaměření se na strategický nástroj propagandu.

Článek využívá hodnotných zahraničních zdrojů, které se danou problematikou zabývají, stejně jako jsou použity mnohé české zdroje. Velmi často článek vychází ze studií různých odborníků na Blízký východ, jako je Ahmed S. Hashim, Michael Weiss či Hassan Hassan.

Důležitost zkoumání tohoto tématu autor vidí v souvislosti s post-tranzičním obdobím, které je základem mnohých studií vycházejících z teorie závislosti na cestě nebo vývoji (path dependence). Současný stav závisí na předešlém rozvoji, a tak umožňuje správné pochopení i dalšího vývoje událostí.

Teorie sociálních hnutí

Analýza aktivit Islámského státu a al-Káidy se bude odehrávat na pozadí teorie sociálních hnutí, ale spíše implicitně jako určitý rámec výzkumu. Cílem teorie sociálních hnutí je snaha o vysvětlení důvodů, proč dochází k určité kolektivní akci. Navíc je založena na předpokladu kolektivní identity. Zkoumáním charakteristik obou organizací jako společenského hnutí, může být užitečným nástrojem pro pokus o pochopení jistého poselství propagandy.

Kolektivní hnutí vzniká jako důsledek nespokojenosti s určitou formou života a usiluje o zavedení nové, a to za pomoci politické a společenské transformace.² Mobilita ne vždy vyžaduje existující kolektivní identitu. Snaha aktivistů rámcovat identitu je klíčová pro rekrutaci členů. Měnit identitu sympatizantů je hlavním cílem náboženských hnutí. Dochází k vytváření striktní hraniční linie mezi nimi a těmi

---

¹ Erving Goffman americký sociolog známý díky dílu *The Presentation of Self in Everyday Life* z roku 1959.

² CROSSLEY, Nick. *Making Sense of Social Movements*. Open University Press, 2002, s. 3.

ostatními, přičemž se využívá rétoriky nespravedlnosti.¹ S tím souvisí teorie radikálních sociálních hnutí, která vychází z Wiktorowiczova modelu. Spojil pozorování islamistických hnutí s teorií sociálních hnutí, a to z toho důvodu, aby se vyhnul esencialistickému závěru o kulturní výjimce islámu. Zmíněná teorie navazuje na předešlou teorii sociálního hnutí s tím, že je zde zahrnuta motivace kolektivní akce. V současné době jsou islamistické hnutí viděna nejen jako dogmatické, ale i ideologické. Wiktorowicz tvrdí, že radikální islamistické hnutí jsou poháněna motivací kalkulace zisků – ať už finančních, tak sociálních či ideologických.² Samotný úspěch mobilizace islamistických hnutí záleží především na rámcování. Sleduje se nejen islamistická ideologie, ale i samotný způsob jakým je ideologie sociálně konstruována, tak aby došlo k získání podpory ze strany veřejnosti s následnou participací.

Teoretický rámec

V rámci teoretické části, která je rozdělena na dvě části, je v článku zařazena definice fenoménů, které se budou v následujícím textu vyskytovat několikrát. Jeho zařazení je použito z toho důvodu, aby došlo k jasnému vymezení fungování teroristických organizací. Čili je nutno definovat terorismus. Následně text představí teoretický rámec přední americké odbornice na terorismus Marthy Crenshawové a analytický rámec prezentovaný Michaelem P. Arenou a Bruceem A. Arrigou spolu s Ervinem Goffmanem, na kterém se článek zakládá.

Terorismus

Co se týče vymezení terorismu, nelze najít jasnou definici. Podle Strmisky se formulace tohoto fenoménu liší například z oborového hlediska. Máme zde nejen bezpečnostní terorismus, ale i sociologický, náboženský aj.³ Tento problém je způsoben nejen obecností, ale i omezeností definování. Jinými slovy studie v oblasti terorismu jsou nejen velmi široké, ale zároveň i interdisciplinární (politologie, historie, mezinárodní vztahy atd.). Může se zabývat jak širokým spektrem oblastí terorismu, tak i dostatečně úzce, aby bylo možné analyzovat i konkrétní rys. Šturma vidí terorismus jako extrémistický směr, který využívá jako prostředek nátlaku nejen teror, ale i psychické či fyzické násilí, výhrůžky a další metody, které slouží k zajištění různých cílů.⁴ V článku je kladen důraz na nestátní terorismus na bázi institucionální / organizační úrovně analýzy. Organizační úroveň analýzy se především zabývá dynamikou v rámci teroristické skupiny, cíli, ale i artikulací strategie.

Za nejaktuálnější právní definici lze považovat Směrnici Evropského parlamentu a Rady EU č. 2017/541 o boji proti terorismu. Například z čl. 3 vyplývá, že za teroristické trestné činy by měly členské státy považovat úmyslná jednání (únos letadla, rukojmí) vymezená vnitrostátním právem jako trestné činy, která mohou vzhledem ke své povaze nebo souvislostem závažně poškodit zemi nebo mezinárodní

¹ POLLETTA, Francesca, JASPER James. *Collective Identity and Social Movements. Annual Review of Sociology*. Columbia University. 2001. s. 291.

² WIKTOROWICZ, Quintan. *A New Approach to the Study of Islamic Activism*, International Institute For Asian Studies, Newsletter no. 33.2004. s. 266.

³ STRMISKA, Maxmilián. *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. 1. vyd. Brno: MU, 2001, s. 7.

⁴ ŠTURMA, Pavel a kol. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 13.

organizaci, byla-li spáchána s cílem závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo, nebo s cílem protiprávně přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby jednala určitým způsobem, nebo aby se jednání zdržela, anebo s cílem závažným způsobem destabilizovat či zničit základní politické, ústavní, hospodářské nebo sociální struktury země nebo mezinárodní organizace.¹ Jako jiný příklad na tuzemské úrovni lze najít definici v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku. V § 311 odst. 1 je teroristický útok definován následovně: „Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení nebo obranyschopnost České republiky, narušit nebo zničit základní politickou, hospodářskou nebo sociální strukturu České republiky nebo mezinárodní organizace, závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo nebo protiprávně přinutit vládu nebo jiný orgán veřejné moci nebo mezinárodní organizaci, aby něco konala, opominula nebo trpěla...“.²

Obecně lze říci, že terorismus je metoda, kterou využívají extrémistické skupiny či hnutí. Vše za pomoci organizovanosti, teroru destrukce apod.

Ideologie

Co se týče ideologie v kontextu moderního islámského myšlení, lze ji definovat jako systém idejí a přesvědčení. Snahou je usměrnit a stimulovat velké politické a společenské změny, nebo jim vzdorovat.³ Je také nutno říci, že se často náboženství zaměřuje s ideologií. Přesněji řečeno je ideologie chápána jako určitá doktrína, která je určena k tomu, aby motivovala k nějakému aktu. Avšak ideologie a náboženství není to stejné. Podle encyklopedie Britannica je ideologie chápána jako společenská a politická doktrína, která interpretuje svět, formuluje jeho problém a je potřeba s ním zápolit.⁴

V rámci ideologie je nutno zmínit ty ideologie, které byly primární pro analyzované organizace, jež je využívaly k různým politickým cílům. Navíc sloužily ne jako svébytný náboženský projev, ale spíše jako nástroj náboženské manipulace pro politické účely. Lze také říci, že ideologie často byla k těmto účelům zneužita.

A) Fundamentalismus

Termín fundamentalismus je poměrně komplexní a vyznačuje se velkým rozsahem a v každé oblasti vyjadřuje různé pojetí. Označuje především moderní náboženské směry nejen v křesťanství, ale i v judaismu či právě islámu. Fundamentalismus jako doslovný výklad základních textů či dokonce lpění na takových základních principech daného náboženství. Pro systematizaci tohoto pojmu, článek vychází z definice předního českého arabisty Luboše Kropáčka.

- 1) Fundamentalismus je v islámu krajností.
- 2) Zakládá se na přesvědčení o majetnictví pravdy.
- 3) Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly.

¹ Čl. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady EU č. 2017/541. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32017L0541>.

² § 311 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

³ BOWERING, Gerhard. *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*. Princeton University Press, 2012, s. 243.

⁴ Viz *Ideology*. In: Encyklopedie Britannica. Online. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>.

- 4) Kolísání mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování.
- 5) Řadí se sem různorodá hnutí, polické strany mající ideologické programy ovlivněné náboženstvím.¹

Tento výčet fundamentalismu se věnoval jeho charakteristice a specifickým znakům, nejen z důvodu jeho základnímu porozumění, ale především v návaznosti na jeho formy. Jedná se o formy islámu *salafismus/wahhábismus*.

B) Salafismus

Podle Beránka v současné době může tento pojem odkazovat na kohokoli, kdo o sobě tvrdí, že následuje původní Muhammadovo poslání ze 7. století a ranou muslimskou obec (*as-salaf*). Za určitý vzor si kladou salafisté první generace muslimů (i když se v této oblasti vede spor). Avšak všechny odnože se shodnou na puritánském přístupu k náboženství.² Jádrem vyznání salafismu je *tawhíd*³. Hlavním ideologem salafismu je představitel tradicionalistického proudu sunnitského islámu (*ahl al-hadíth*) s centrem hanbalovské právní školy *Ibn Tajmíja* (1263-1328). Kritizoval především novotářství a napodobování praktik jiných náboženství.

C) Wahhábismus

K salafistickým idejím se řadí **wahhábismus**, což je sunnitská fundamentální forma islámu a například oficiální směr islámu v Saúdské Arábii. Wahhábismus je radikální podoba islámu, která je připisována Muhammadovi ibn Wahhábovi (1703-1792). Ten především bojoval proti uctívání hrobek a svatyní (ikonoklasmus) a také tvrdil, že islám byl pokřiven cizími vlivy a žádal návrat ke kořenům víry. Wahhábismus je nejen velmi přísné náboženství, které je založeno na přesném výkladu Písma rané islámské tradice (*dacwa*), ale především hlásá návrat k ideálním poměrům, které existovaly za dob proroka Muhammada. Wahhábismus stejně jako salafismus požaduje za jádro víry *tawhíd* (jedinost Boha).

Koncept Marthy Crenshawové

Jak bylo zmíněno v úvodu, k tomu, aby byla analýza strategie Islámského státu a al-Káidy úspěšná, bude článek pracovat s konceptem *Marthy Crenshawové*. Ta za násilným počínáním teroristických organizací vidí propracované strategické plánování. Její teoretický koncept obsahuje *instrumentální* a *organizační* výhledy, které v sobě obsahují ideologické, organizační, strukturální charakteristiky. Tato teoretická část se zaměřuje na představení teorií, které mají vymezit logické postupy a politické důsledky činností teroristických skupin.

Následující tabulka níže zobrazuje zásadní rozdíly mezi instrumentálním a organizačním přístupem.

¹ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 33.

² BERÁNEK, Ondřej. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností: domácí politika, salafijská ideologie a zahraniční vztahy*. 2007, s. 40.

³ *Tawhíd* je v islámské teologii klíčovým pojmem. Jedná se o určité dogma boží jedinečnosti a také vnitřní jednoduše, která hlásí muslimské vyznání víry nebo také *šaháda*, jenž zní: *Ašhadu an lá iláha illá 'lláh wa Muhammadan rasúlu 'lláh*. „Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží“. Viz KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. s. 92.

Tabulka č. 1: Srovnání instrumentálních a organizačních perspektiv (Crenshawová 1988, 27).

Instrumentální přístup	Organizační přístup
1. Akt terorismu reprezentující strategickou volbu.	1. Akt terorismu je výsledek vnitřní skupinové dynamiky.
2. Organizace využívající terorismus jedná jako jednotka - na základě kolektivních hodnot.	2. Jednotliví členové organizace se neshodnou v rámci metod k dosažení cíle.
3. Teroristické prostředky logicky souvisejí s cíli a zdroji.	3. Uchýlení se k terorismu odráží pobídky lídrů, které poskytují příznivcům a konkurenci.
4. Účelem terorismu je dosáhnout změny v prostředí aktéra.	4. Motivací k účasti na terorismu zahrnuje osobní potřeby a ideologické cíle.
5. Terorismus je reakcí na činnost vlády.	5. Teroristické činy se často zdají nekonzistentní, nepravidelné a nepředvídatelné.
6. Zvyšování nákladů na terorismus je málo pravděpodobné. Snižování nákladů a zvyšování odměn je více pravděpodobné.	6. Externí tlak může posílit soudržnost skupin.
7. Terorismus selhává, když ti, jež ho praktikují, nedosáhnou stanoveného politického cíle.	7. Terorismus selže, když se organizace rozpadá.

Instrumentální perspektiva

Podle první **instrumentální** teorie, je teroristický čin úmyslnou volbou politického aktéra. Násilí je považováno za úmyslné, které slouží jako prostředek k politickému cíli. Úspěch hnutí především tkví ve schopnosti představit určitý obraz reality, který bude schopen oslovit a následně připoutat k sobě jedince. Jinými slovy v jedinci utvořit nějaký konstrukt reality, který značně rezonuje s programem/záměrem hnutí. Schopnost napojit se na hodnotový rámec jednotlivce a přenést zamýšlené sdělení je primárním aktem pro úspěch aktivizace jednotlivce s jeho připojením k hnutí. Verbíři při náboru používají takové techniky, kdy především cílí na sentiment jedince. Snaží se probudit jeho kolektivní sounáležitost, pocit křivdy vůči nepříteli a také dochází k manipulaci s jeho přesvědčeními a hodnotami.¹ Na násilí je nahlíženo jako na politické poselství.² Také je třeba dodat, že toto politické poselství vede k ničivým útokům, což působí na postoj veřejnost jak pozitivně, tak negativně. Na jedné straně stojí podpora u sympatizantů a na druhé straně je strach a nenávisť od publika, které je považováno za nepřítele. Primárním důvodem výběru terorismu jako aktu činu je

¹ CRENSHAW, Martha. *Decisions to use terrorism: Psychological constraints on instrumental reasoning*. In *Social movements and violence*, ed. D. d. Porta. London: JAI Press, 1992, s. 31.

² CRENSHAW, Marta. *Inside terrorist organizations*. Columbia University, 1988. s. 8-14. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568770/mod_resource/content/0/crenshaw1987%20%281%29.pdf

jeho pravděpodobnost účinnosti.¹ Terorismus je aktem „překvapení“ a instrumentální perspektiva má pomoci pochopit povahu těchto útoků. Jednoduše řečeno - teroristické akty jsou vedeny v racionální rovině.

Organizační perspektiva

Druhá teorie se zaměřuje na vnitřní **organizační** procesy teroristických skupin a organizací, které sdílejí podobné vize/cíle. Klíčovým předpokladem v organizační perspektivě je to, že základním účelem jakékoli politické organizace je „udržet se“, což znamená, že přežití je nejvyšší prioritou.² Z organizační perspektivy je akt terorismu výsledkem skupinové dynamiky, vůdcovství, pobídek a motivů jednotlivých členů. Stejně tak organizační stabilita a přežití závisí na tom, jak vůdci vedou disidenty v rámci skupiny. Jak tvrdí Crenshawová, lídři musí posílit a podporovat organizaci, protože politické cíle a úspěch organizace jsou spojeny s jejich osobními ambicemi. Radikálové, kteří se připojují k militantní organizaci, mohou za určitých okolností vnímat jejich členství jako „cenný společenský vztah“, ve kterém získají obdiv rodiny, přátel, uznání, společenské postavení, což je důležitým podnětem.³

Koncept Michaela Areny, Bruce Arrigy a Ervina Goffmana

Jak je uvedeno v úvodu, součástí zkoumání strategie Islámského státu a al-Káidy bude propojení se zkoumáním propagandistické strategie. Dále způsob, jakým se formuje identita skrze tento proces. K tomu bude sloužit analytický rámec od Michaela P. Areny a Bruce A. Arrigy, kteří se věnují teroristické identitě ve spolupráci s teorií sebe prezentace od Goffmana. Jedná se o interdisciplinární přístup, která se zaměřuje na proces socializace, na používání symbolů a budování skupinové identity. Za identitu lze označit kognitivní schéma, které je složeno z rolí, pozičního vymezení se, které jsou zahrnuty a začleněny uvnitř pocitu sebe sama. Jedná se o sebeuvědomění sebe sama.⁴ Je důležité zkoumat i formování identity, jelikož skrze různé symboly, role, utváření vlastního já můžeme dojít hlubšího pochopení fungování teroristických organizací. Na tento fenomén lze pohlížet jako na projev sociální interakce, k čemuž může sloužit i symbolický interakcionismus.⁵ Johnson vidí symbol jako věc komunikace mezi jednotlivci, snažíme se prostřednictvím symbolu působit na druhé nějakým dojmem, upevnit jím své Já atd.⁶

¹ CRENSHAW, Marta. *The Causes of Terrorism. Comparative Politics*. 1981. s. 379. Online: <https://courses.kvasaheim.com/hist319a/docs/Crenshaw%201981.PDF>.

² Ibid, s. 20.

³ Ibid, s. 20.

⁴ STRYKER, Sheldon. BURKE, Peter. *The Past, Present, and Future of an Identity Theory. Social Psychology Quarterly*, Vol. 63. No. 4. Special Millenium Issue on the State of Sociological Social Psychology. 2000. s. 292. Online: <https://pdfs.semanticscholar.org/d9d9/f9f83697e9de8920190d955b3c427030497b.pdf>.

⁵ KUBINA, Lukáš a Martina MUSILOVÁ. *Svět je symbolická interakce: symbolický interakcionismus jako východisko výzkumu teatrality veřejných událostí*. Theatralia, 2018, s. 9-28. Online: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/137908/1_Theatralia_21-2018-1_4.pdf.

⁶ JOHNSON, Allan. *The Blackwell dictionary of sociology: A user's guide to sociological language*. New York: Blackwell, 1995, s. 4.

Tato teorie se skládá ze čtyř hlavních bodů a je doplněna o Goffmanovu teorii sebe-prezentace:

1. **Symboly:** často může jít o konkrétní objekt (ambasáda) a cíl, sociální konstrukt jako spravedlnost.
2. **Vzdělávací socializace:** socializace jako proces, ve kterém vedoucí představitelé al-Káidy a Islámského státu vzdělávali své členy. Jedná se o proces, ve kterém se jedinec připravuje na účast v systému, dochází k utváření sociálního Já.
3. **Role:** jako výsledek socializačního procesu, která je základem pro identitu a pocit sounáležitosti v rámci skupin, sociální role.¹
4. **Zobecňování ostatních:** předem vytvořený obraz skupiny soupeřů, kteří jsou považováni za odlišné.²
5. **Strategická sebeprezentace:** Goffmanova teorie představuje kolektivní roli, kdy se skupina a jednatel snaží získat skrze prezentaci ideální obraz sebe sama vůči ostatním, aby došlo k vytvoření vlastní identity.³

Teroristická identita a sebeprezentace

Pro interpretaci termínu identita je zvolena teorie Arigy a Areny. Tvrdí, že identitu lze považovat za produkt socializace, kdy dochází k přípravě jedince. Je zde role oběti,⁴ která je založena na obranném postoji a roli mučedníka, která je založena na agresi.⁵ Mezi častý motiv, proč se jedinci stanou stoupenci nějaké militantní organizace, která často generuje násilí, je hledání vlastní identity. Terorismus může být často reakcí na určitý pocit marginalizace, utlačování a násilí je odpověď na vzniklou situaci. Co se týče sebeprezentace, pojí se tato teorie s Ervingem Goffmanem, který své poznatky shrnul v jeho neznámější knize, *Všichni hrajeme divadlo* z roku 1959. Goffman zde přirovnal chování jedince v každodenní situaci k divadelní hře. Uvádí nejen škálu situační role, ale odhaluje myšlenku fasády, což znamená odkrytá scéna a pravý důvod chování. Zaměřuje se na to, jak má jednatel v rámci své role vykonávat svou činnost, aby mohla být přijata ostatními. Vytváření role, nebo také identity, je proces, ve kterém jedinec, či skupina představuje idealizovaný obraz svého já.⁶ Podle něho člověk disponuje dvěma identitami – jednu,

---

¹ Jako vhodný příklad z podobné oblasti můžu použít systém překrývajících se rolí k tomu, abychom pochopili, jakou roli má identita: máme zde bojovníka z Hamás, který sám přijímá tři role a to: že je Palestincem, islámský fundamentalista a mučedník (dobrovolná oběť víry).

² ARRIGO, Bruce; ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press. 2006, s. 48-166.

³ GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1959. s. 1-9. Dostupné na: https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf

⁴ Co se týče jedince, který se identifikuje s identitou oběti, vnímá sám sebe jako nevinného, myslí si, že nenes žádnou odpovědnost za způsobené násilí, pouze se brání. Ideologie slouží jako omilostnění. Na druhou stranu role mučedníka zavazuje jedince k ničivému či sebeničivému konání, dochází k vnitřnímu nutkání skrze spravedlnost.

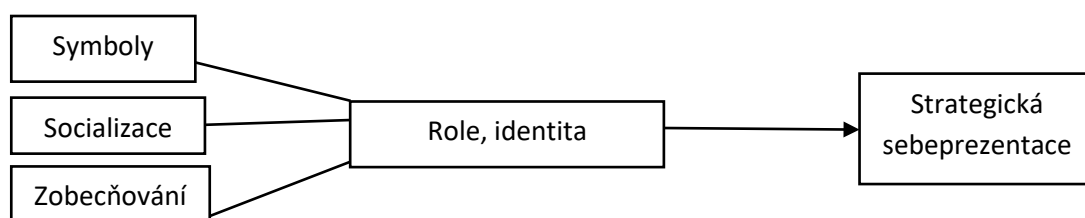
⁵ ARRIGO, Bruce; ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press. 2006, s. 266.

⁶ GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research, 1959, s. 22.

kerou si necháváme pro sebe a tu druhou odkrýváme okolí a konečným cílem procesu je identita, kterou jedinec chce prezentovat.¹ Za outsiders označuje diváky, kteří tento rituál přijímají a upevňují tak identitu osoby. Diváci jako pozorovatelé skupiny, kteří se zajímají o tu odkrytou část (al-Káida, Islámský stát). Vytváření role, identity, proces identifikace představuje idealizovaný obraz svého já.²

Goffmanova teorie je doplňkem teroristické identity, jde o to pochopit investovaný čas do identity a také důležitosti vytváření strategické sebeprezentace. Z časového hlediska není možné analyzovat dobu, kterou al-Káida a Islámský stát věnovali do budování své identity bez rozhovorů s danými jedinci. Avšak určitou alternativu je možné hledat v textech, fotografiích či videích, která ukazují význam a povědomí o skupinách strategicky prezentované identity. Modul, který je znázorněn na obrázku níže, představuje klíčové kroky, které vedou k tvorbě strategicky prezentované identity. V empirické části bude tento modul aplikován na al-Káidu a Islámský stát, aby se tak zdůraznil a objasnil proces strategicky sebe-prezentované identity.

Tabulka č. 2: *Jakým způsobem hlavní body teroristické identity vedou k vytvoření role / identity, která je pak strategicky prezentována v souladu s Goffmanovou teorií sebeprezentace? (autor).*

Modul, který je znázorněn na obrázku výš představuje klíčové kroky, které vedou k tvorbě strategicky prezentované identity. V empirické části bude tento modul aplikován na obě teroristické skupiny, aby tak došlo k zdůraznění a objasnění procesu strategicky sebe-prezentované identity. Jak je znázorněno na obrázku, tak symboly, socializace a generalizování ostatních, jsou velmi důležitými segmenty v procesu vytváření role. Stejně jako i vytváření identity uvnitř skupiny.

Instrumentální a organizační perspektiva u al-Káidy

Tato část má operacionalizovat strategii al-Káidy. Ta se zakládá na analýze záměrů, kam patří například ideologie, cíle, vize či dlouhodobý účel. A také na schopnostech, kam se řadí metody, propaganda.

Ideologie

Ideologie jako určitá doktrína náboženských či morálních koncepcí je považována za základní pojivo struktury organizace. Ideologie al-Káidy se formovala dlouhé roky během sovětské invaze v Afghánistánu, a to prostřednictvím směsi mnoha idejí z různých muslimských komunit. Podle Gergese se jednalo o fúzi puritánského

¹ GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research, 1956, s. 112.

² Ibid, s. 235.

salafismu-wahhábismu a militantního internacionalistického postoje Muslimského bratrstva, což položilo základy „bin Ládinismu“. Ideologie al-Káidy je kombinací moderního militantního džihádického salafismu.¹ Jak uvádí Haynes, členy a také sympatizanty al-Káidy spojuje především eliminace odpadlíků od vyznání, správnost a důraz víry v rámci džihádu. Toto myšlení má své kořeny v práci dvou moderních sunnitských islámských myslitelů, tedy Mohammad ibn Abd al-Wahháb a Sayyid Qutb.^{2,3} Vliv wahhábismu a vliv teologie/ideologie Qutba, kterou bin Ládin a al-Káida propojili, je ideologie al-Káidy poměrně komplikovaná. Kromě silného spoléhání se na salafismus (puritánské hnutí) spolu s wahhábismem, často radikální skupiny praktikují i *takfír*,⁴ čili exkomunikaci muslimů, kteří nesdílejí názory džihádistů.

Cíle

Byman vysvětluje, že když al-Káida byla založena, prohlásila, že jejich agenda je válečná, s cílem podporovat bojovníky s vědomím džihádu, jakož i vytvořit sjednocené mezinárodní džihádické hnutí. Al-Káida zaútočila i na své blízkovýchodní sousedy jako Egypt, či Alžírsko, ale v polovině 90. let došlo k významnému posunu, co se týče vnímání nepřítelů. Z cílení na režimy „odpadlíků“ na Blízkém východě přešla do Spojených států, tedy vzdálený nepřítel. Tento posun byl také specifikován v deklaracích se specifickými cíli, jako je vládnutí prostřednictvím práva šaría, osvobození muslimských zemí od nepřátel a odpuzování vládců, kteří porušili práva islámská práva a zásady. Hlavním cílem těchto prohlášení bylo ukončit působení Spojených států amerických na území Blízkého východu a Izrael – obě země bin Ládin označil za židovsko-křesťanskou alianci.⁵

Schopnosti – metody

Válka v Afghánistánu byla považována za docela zásadní při založení a pokračující existenci al-Káidy, jelikož mnoho jejich metod a taktik je formováno právě občanskými válkami. Jedním z hlavních cílů ve vztahu k válčení byl zpočátku defenzivní džihád, tj. ochrana muslimských zemí a muslimů před nepřáteli islámu, tím jsou vnímání nevěřící a odpadlíci od víry. Kromě toho, že vyhnali sověty

¹ GERGES, Fawas. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge University Press, 2009, s. 85.

² Abd al-Wahháb rozvinul své učení, kdy jde o soubor doktrín, morálních a etických norem. Jsou založeny na přísném výkladu islámu. Jádro, které Abd al-Wahháb vytyčil, spočívá v koncepci tauhídu, což znamená vyznání Boží jedinečnosti a v názoru, že drtivá část muslimů v celém islámském světě, upadla do stavu náboženské nevědomosti - džáhilíja. Sayyid Qutb viděl v džihádu prostředek, pomocí kterého lze dosáhnout nastolení islámského práva. Také tvrdil, že vlády na celém světě by měly být svrženy a následně společnost postavena na muslimských základech. Ve své zřejmě nejslavnější knize *Milníky na cestě* popisuje džihád jako útočný prvek a to ve smyslu obrany islámu. Obhajuje džihád mečem a také kritizuje pojetí džihádu jako obranného boje.

³ HAYNES, Jeff. *Al-Qaeda: ideology and action*. London Metropolitan University, UK. Paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Uppsala. 2004. s. 10-11. Online: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/2f504-0d31-4e0f-b652-d274fd8b8b29.pdf>.

⁴ *Takfír* (تكفير) je kontroverzní koncept v islamistickém diskursu, který může označovat exkomunikaci. Jeden muslim prohlásí jiného muslima za nevěřícího (kafir).

⁵ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press, 2015, s. 13-14.

z Afghánistánu, ve kterých se al-Káida zabývala defenzivním džihádem, působili v dalších oblastech jako Kašmír a Čečensko. Navíc v rámci pojetí defenzivního džihádu je důležitý i fenomén zahraničních bojovníků. V tomto ohledu byl Afghánistán považován za jednu z příležitostí k trénování bojovníků, kteří se naučili, jak vést partyzánskou válku či jak používat výbušniny.¹ Ztráta Afghánistánu jako bezpečného útočiště po 11. září 2001 změnila modus operandi al-Káidy - došlo k určité decentralizaci. Decentralizovaná struktura méně podléhá nějakému zničení či ohrožení. Tím, že se zničí několik buněk, se nezničí celá síť. Jinak řečeno - jak rychle buňka zanikla, mohla stejně rychle nová vzniknout.

Propaganda a rekrutace

Propagandu lze považovat za základní nástroj již z let, kdy al-Káida působila v Afghánistánu. V té době vydával bin Ládín časopis *Al Jihad*, ve kterém byly obrázky z bojiště. Ty se využívaly k získávání peněz a náboru nových členů. Účelem propagandy al-Káidy bylo především inspirovat širší muslimskou komunitu, aby je podporovala. Témata se obvykle soustřeďovala na utlačování muslimů ze strany nemuslimů, ohrožující Západ a ovlivňující militantní organizace. Dalším důležitým mediálním zdrojem pro al-Káidu byly videozáznamy. Bin Ládín natáčel průběh operace a vydával prohlášení budoucích mučedníků se záměrem inspirovat další potenciální členy. Často se organizace spoléhala na starší internetové platformy jako online fóra apod.² Windisch uvádí, že v tomto ohledu nábor al-Káidy fungoval prostřednictvím pozorovatelů, kteří přijímali potenciální členy na základě dvou kritérií: 1) prostřednictvím vnímané míry angažovanosti, 2) množství dovedností a psychická životnost/odolnost. Potenciální členové al-Káidy navíc museli projít jak duchovní přípravou, tak základním vojenským výcvikem a výcvikem přežití.³

Organizační struktura

Podle Bymana může být obtížné hovořit o al-Káidě jako o jedné organizaci. Vnější tlak vedl organizaci k tomu, aby se stala více decentralizovanou a založenou na bázi sítě. Obecně se al-Káida snažila udržet svou hierarchickou strukturu, která ji definovala během počáteční fáze afghánské války. Během této doby členové bin Ládínovi přísahali loajalitu jako emírovi.⁴ Samozřejmě po smrti bin Ládína se nové jádro lojality poskládalo kolem Zawahíriho, který okolo sebe měl oddané a kvalifikované pracovníky. Podle Bymana se jedná o ty, kteří se považovali

---

¹ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press, 2015, s. 23.

² Ibid, s. 85.

³ WINDISCH, Steven. *Headhunting Among Extremist Organizations: An Empirical Assessment of Talent Spotting*. PERSPECTIVES ON TERRORISM Volume 12, Issue 2. 2018. s. 46. Dostupné z: <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2018/2018-02/04-headhunting-among-extremist-organizations-an-empirical-assessment-of-talent-spotting-by-gina-ligon-michael-logan-and-steven-windisch.pdf>.

⁴ Funkce emíra patří mezi ty nejdůležitější. Tato funkce náležela bin Ládínovi do jeho smrti v roce 2011. Emír jako představitel ideologie, interpret cílů organizace. Jedná se o náboženskou, logistickou autoritu.

za předvojovou elitu, která skutečně chápala zájmy muslimů.¹ V současnosti je al-Káida organizace volně uspořádaných autonomních jednotek – buněk, které disponují napříč strukturou odlišnou funkcí. Al-Káida je i hierarchicky uspořádaná. Do určité míry vychází kontrola a správa z dalších odnoží, či poboček, které bývají umístěny v zemi s minimálním státním dohledem a regulací. Al-Káida je také známá svým budováním franšíz, které využívají určité know-how, což je v tomto případě ideologie džihádu a strategie dosahování cílů vychází z této ideologie.²

Financování

Al-Káida v průběhu let získávala peníze různými způsoby, například v raných dobách docházelo k financování mnoho kampaní al-Káidy právě ze strany bin Ládina. Později, když se vlády zmocnily jeho majetku, bin Ládin čerpal z mimo bankovního systému, ve kterém jsou peníze převáděny prostřednictvím neformálního systému *hawala*.³ Prostřednictvím *hawala* mohou jednotlivci z různých zemí předat určenému příjemci stejné množství peněz. Jedná se o velmi jednoduchou, levnou, spolehlivou a v poslední řadě i rychlou transakci. Nedochozí k žádnému zápisu či záznamu, jelikož vše je založeno pouze na důvěře, kterou nikdo nedovolí porušit. Mezi další zdroj příjmů patřilo shromažďování zdrojů prostřednictvím charitativních organizací, které infiltrovala al-Káida. Dále Zelin dodává, že nejběžnějším způsobem, jakým získávala organizace peníze pro své odnože, byly únosy za výkupné a vydírání.

Instrumentální a organizační perspektiva Islámský stát

Tato část má podobně jako předchozí, operacionalizovat strategii Islámského státu, což se zakládá na analýze záměrů, kam patří například ideologie, cíle, vize či dlouhodobý účel a na schopnostech, kam se řadí metody, propaganda.

Ideologie

Ideologie Islámského státu je směsí mezi salafismem a džihádismem, Gerges to nazývá „hyper-sunnitskou identitou“, která je řízena vnitřní a dokonce genocidní ideologií proti šíitům.⁴ Tato anti-šíitská ideologie do jisté míry pochází ze Zarkáviho vlastní nenávisti k šíitským muslimům, jelikož věřil, že se spojili s Židy a křesťany.⁵ McCants ještě dodává, že tato sektářská ideologie Islámského státu pochází z jejich interakce se starými islámskými texty a proroctvími o Dnech konce. V textech nalezneme myšlenky spojené s apokalypsou, tj. poslední bitva mezi „dobrem a zlem“ a revolucí, tj. svržení vlád, ruku v ruce s chalífátem jako Božího království na zemi.⁶ Na druhou stranu další vůdce Islámského státu - Bagdádí, se především snažil demonstrovat myšlenku chalífátu jako závazku pro všechny muslimy, kteří v něm žijí.

¹ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press, 2015, s. 157.

² MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 110-111.

³ Ibid, s. 109.

⁴ GERGES, Fawaz. *ISIS: a history*. Princeton University Press, 2017, s. 24.

⁵ McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016, s. 126.

⁶ McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016, 39-40.

Pro Bagdádího je myšlenka chalífátu nejen náboženská, ale i politická, a to tím, že muslimové slibují věrnost platnému chalífovi. Součástí mělo být i kulturní očištění od cizích prvků, jako jsou jiná náboženství. To vše bylo součástí Bagdádího myšlenky pravého Islámského státu.¹ Islámský stát byl také nepochybně revolučním hnutím. Bylo státotvorné. Šlo o prosazování Božího zákona – tedy právo šaría, a to militantním způsobem. Cílem bylo vytvoření chalífátu, který by spojil všechny muslimy. Jiné formy vůdcovství Islámský stát neuznával.² Nutno dodat, že ideologie Islámského státu rozhodně nebyla artikulována nějak uceleně. Často se jednalo o útržky, které byly pospojovány takovým způsobem, že se jednalo o účelové ospravedlnění jeho působení. V rámci ideologie Islámského státu se jednalo o utopii.

Cíle

Nejdůležitějším cílem bylo vytvoření chalífátu, tedy pravého Islámského státu (ovládnutí oblasti v Iráku a Sýrii). Islámský stát bojoval jak proti místním, tak proti regionálním nepřítelům. Zejména snaha o eliminaci irácké vlády, režimu Bašára al-Asada v Sýrii a neloajálních sunnitů. Islámský stát byl charakteristický tím, že byl úspěšný v ovládnutí dobytých území,³ i když mohlo dojít k boji s ostatními džihádistickými skupinami o državu. Úspěšnost Islámského státu lze také hledat v získání monopolu na násilí.⁴ V případě, kdy Islámský stát ovládl určité území, zajišťoval infrastrukturu, či opravoval cesty, po konsolidaci moci docházelo k zavádění přísných pravidel. Na druhou stranu byli i takoví jedinci, kteří přítomnost Islámského státu vítali, protože přinesli určitý řád.

Schopnosti - metody

Strategické boje a územní úspěchy Islámského státu závisí na několika věcech. Vojenské schopnosti a strategické plánování Bagdádího. Vojenské prvky se staly primárně součástí budování jejich identity.⁵ Pokud jde o válčení, Islámský stát byl například schopen zůstat vojensky silným, porazit své nepřátele, kontrolovat několik strategických hraničních přechodů v Sýrii apod. Islámskému státu se také podařilo odebrat velké množství zbraní, například americké zbraně, které byly poskytnuty irácké vládě, rakety, protitankové zbraně, vojenské terénní vozidlo Humvee, tanky atd.⁶ Bagdádí také spoléhal na zkušenosti bývalých iráckých armád. Dá se tvrdit, že jedním z klíčových úspěchů Islámského státu byla řada zakládajících členů, kteří dříve

¹ GERGES, Fawaz. *ISIS: a history*. Princeton University Press. 2017, s. 30.

² BUNZEL, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. The Brookings. Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper | No. 19, March 2015. s. 4-11. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State.pdf>.

⁴ HASSAN, Hassan, WEISS, Michael. *ISIS – Inside the Army of Terror*. Computer Press, 2015, s. 138-140.

⁵ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015, s. 276. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad%20AlQaeda%2C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf.

⁶ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press, 2015, s. 173.

byli součástí bezpečnostního aparátu Saddáma Husajna. Zejména se jednalo o elitní příslušníky Republikánské gardy nebo zpravodajskou službu.¹ Také spoléhal na policisty, kvalifikované Čečence či veterány z organizace al-Káida v Iráku.²

Propagace a rekrutace

Nejen samotná mediální působnost byla velmi důležitá, ale i vydávání časopisu Dabiq.³ Při rozšiřování chalífátu byla propaganda Islámského státu modelována takovým způsobem, aby rekrutovali různé druhy lidí. Od zahraničních bojovníků až po mladé ženy, rodiny s dětmi a osoby, které chtěly přispět svými odbornými znalostmi. Charlie Winter je odborník, který se propagandou Islámského státu zabýval. Podle jeho zjištění se témata a příběhy propagandy lišily v závislosti na cílové skupině. Nejvýraznějším tématem zůstala brutalita. Winter, kromě brutality, rozlišuje další témata, která se v propagační strategii prolínala: jako je milosrdenství, oběť, válka, sounáležitost a utopismus. Jak bylo zmíněno, brutalita patřila mezi nejběžnější téma. Winter dodává, že v propagandě utopismus rezonoval spolu s apokalypsou.⁴

Organizace

Bagdádí jakožto nový emír nakonec upevnil svou moc očistěním struktury Islámského státu od tehdejších vůdců, kteří byli podezřelí z neloajlnosti, a nahradil je Iráčany, jež často sloužili v bývalém režimu Saddáma Husajna.⁵ Od roku 2010 a během jeho nejúspěšnějších let, tedy do roku 2017, byl Islámský stát řízenou a byrokratickou organizací s přísnou hierarchií.⁶ Lister popisuje strukturu Islámského státu jako pyramidu, s Bagdádím na vrcholu jako nejvyšším vůdcem - chalífou. Pod Bagdádím jsou jeho zástupci pro Sýrii a Irák. Stejně jako jeho poradci, kabinet ministrů a dvanáctičlenná vojenská rada.

Zdroje a finance

Územní zisky Islámského státu většinou pocházely z kontrol zdrojů, jako jsou vodní přehrady a ropné rafinérie. Islámský stát na svém vrcholu moci dohlížel na některé z nejziskovějších ropných zdrojů v Iráku a Sýrii, ve kterých se vyrábělo

---

¹ Například mohu uvést významného člena bývalého aparátu Husajna, Abú Alího Anbáriho, který byl tehdejší generálmajor irácké armády nebo Abú at-Turkumaní – důstojník irácké rozvědky.

² BARFI, Barak. *The Military Doctrine Of The Islamic State And The Limits of Ba'athist Influence*. Combating Terrorism Center. 2016. Online: <https://ctc.usma.edu/the-military-doctrine-of-the-islamic-state-and-the-limits-of-baathist-influence/>.

³ ISIL vydával různá periodika v různých jazycích: například Rumiyah byl vydáván v němčině, ruštině.

⁴ WINTER, Charlie. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam, 2015, s. 2-28. Online: <https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2589>.

⁵ Ibid, 123-128.

⁶ LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. s. 271. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-Qaeda%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf

50 000 barelů ropy denně, které následně prodávali na černém trhu. Taktéž pašování ropy v září 2014 vydělalo kolem dvou milionů dolarů denně. Navíc, výkupné a zdanění místních obyvatel pomohlo financovat Islámský stát. Peníze, které vydělaly, byly použity na nábor a výplatu bojovníků.¹

Aplikace teroristické identity a sebe-prezentace

Tato část má za úkol analyzovat strategický nástroj obou organizací – propagandu na symbolické úrovni. Bude provedena základní obsahová analýza. Jelikož materiálu je velké množství, jsou vybrány takové texty/obrázky, které jasně zobrazují/symbolizují různá sdělení.

Propaganda al-Káida

Na níže zobrazeném obrázku z roku 2001 bin Ládín předává zprávu z venkovského prostředí. Je možno vidět strategické symboly, jako je vojenské oblečení či puška Kalašnikov v pozadí. Druhý obrázek je jeden z plakátů al-Káidy v časopise Inspire,² který motivuje cílové publikum k útokům.³

Propaganda Islámský stát

Obrázek níže zobrazuje výstřih z videa Islámského státu, kde je na americkém občanovi Jamesi Foleymu vykonána poprava. Jsou zde zastoupeny kritické symboly, jako je vlajka Tawhídu, oranžová kombinéza, kterou má Foley a černá uniforma Islámského státu. Popravy Jamese Foleyho a mnoho dalších se konaly stejným způsobem. Klečící zajatec před členem organizace, oblečený v oranžové kombinéze, která se podobá té, kterou nosí vězni v zálivu Guantanamo. Následně jedinec přečetl zprávu do kamery a následovalo prohlášení členů organizace a dekapitace vězně. Al-

¹ BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadism's global civil war*. Brookings Institute, February, 24. 2015. Online: <https://www.brookings.edu/articles/isis-vs-al-qaeda-jihadisms-global-civil-war/>.

³ The Middle East Research Institute. *Issue X Of 'Inspire,' AQAP's English-Language Magazine, Includes Further Strategies For Lone-Wolf Attacks, And A Call To Assassinate President Obama And Other World Leaders – A Review*. 2013. Online: <https://www.memri.org/reports/issue-x-inspire-aqaps-english-language-magazine-includes-further-strategies-lone-wolf>.

Káida i Islámský stát používali ve svých videích, zprávách a obrázcích takové symboly, aby tak vytvořili pouto mezi „čtenářem a spisovatelem“. Tím nejprominentnějším symbolem, který obě skupiny používali, je vlajka Tawhíd. Obsahuje *šahádu*, čili nápis, který vyjadřuje jednotu Boha. Bůh je všemohoucí a neexistuje žádný jiný Bůh. Tato vlajka je velkým klíčovým symbolem džihádistických skupin. Používají ji na příklad i Boko Haram a mnohé další skupiny.¹

Shrnutí

Tato sekce má zodpovědět výzkumné otázky a dojít k závěrečnému zhodnocení.

Co vedlo Islámský stát k tak rychlému růstu? Byly obě džihádistické organizace vzájemně podobné v ideologii, strategii?

Předchozí text ukázal, že Islámský stát si své místo vydobyl především propracovanou mediální a propagandistickou činností. Organizace měly nejen rozdílnou evoluční trajektorii, ale i nazírání na svět, taktické působení, strukturu. Především hlavním cílem Islámského státu bylo vytvoření chalífátu, al-Káida se zaměřila spíše na boj s USA a další útoky proti Západu. Islámský stát se také vyznačoval větší centralizací, oproti al-Káidě, která byla více decentralizovaná.

Jak organizace využívaly propagandu. Docházelo díky propagandě k nějaké formaci nové identity? Co se děje na symbolické rovině?

Skrze proces shromažďování a analýzy prohlášení, klipů a fotografií obou organizací je možné vidět, jak džihádisté strategicky vytvořili identitu svých organizací.

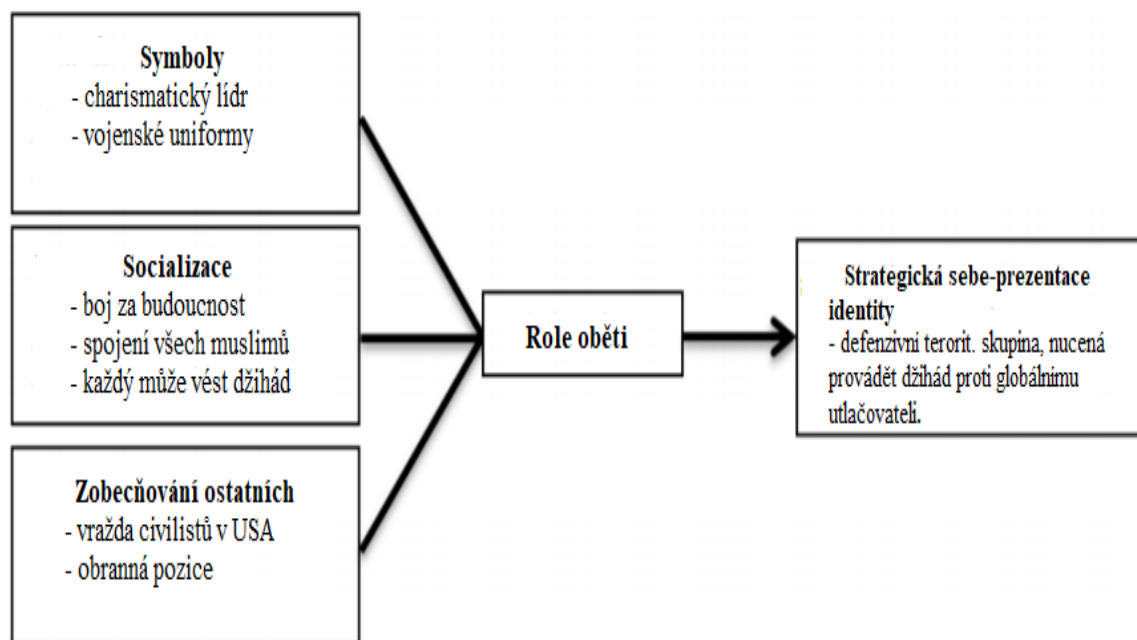
---

¹ CHALIAND, Gerard. *The History of Terrorism. From Antiquity to Al Qaeda*. University of California Press, 2007, s. 262. Online: https://wikileaks.org/gifiles/attach/177/177597_History%20of%20Ter.pdf.

Tabulka č. 3: *Teroristická identita al-Káidy.*

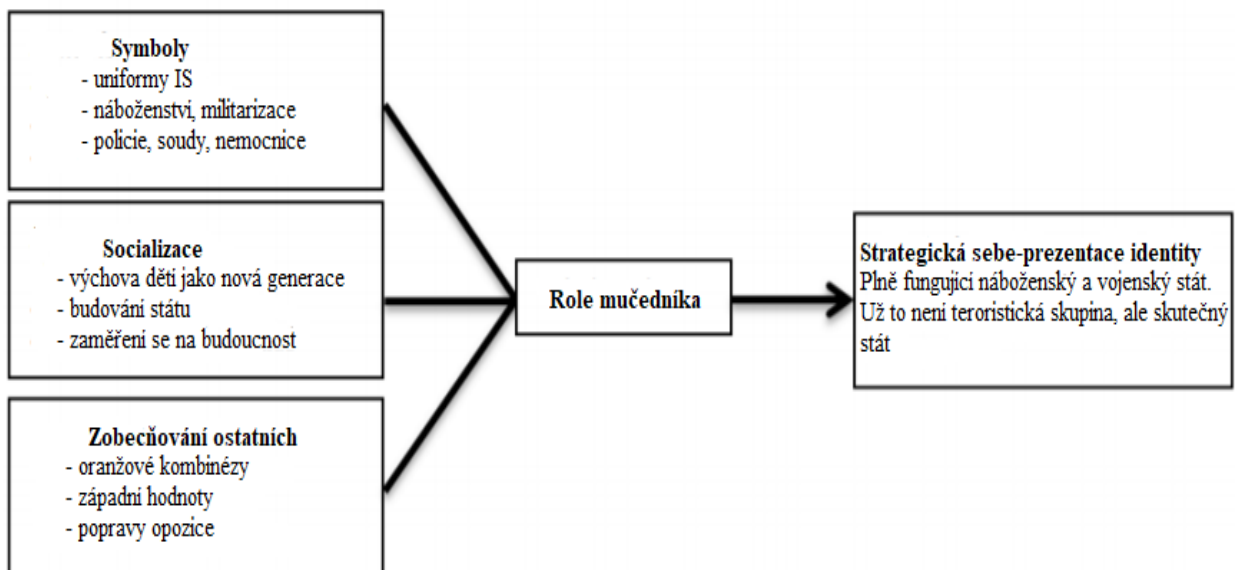
Tabulka číslo 3, má zobrazovat proces, jakým al-Káida přijala roli teroristické identity. Strategicky ji využila k ospravedlnění svých činů a vyzvala k činnosti své stoupence po celém světě.

Al-Káida se v průběhu let snažila být vnímána jako skupina odporu, i když teroristické skupiny zřídka přiznají, že jsou teroristickou organizací.¹ Klíčem k pochopení strategie al-Káidy je fakt, že sama sebe prezentovala jako oběť. Obětí také především byl islámský svět, který čelil hlavnímu nepříteli, což jsou Spojené státy a Izrael. Al-Káida, jak bylo zmíněno několikrát, často své násilné akce ospravedlňovala v zájmu všech muslimů. Jakoukoli vojenskou činnost konali kvůli Spojeným státům a jejich spojencům, al-Káida se staví do takové pozice, kdy byla do vojenských akcí nucena.

¹ HOFFMAN, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press, 2006, s. 22. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf

Tabulka č. 4: *Symbols, socializace a generalizování ostatních, jsou složky, které vedou k roli mučedníka a strategicky prezentované identitě Islámského státu.*

Na druhé straně se Islámský stát snažil vytvořit stát založený na jejich výkladu islámu – stát, který se domnívali, že je legitimní. Islámský stát byl hrdý na to, že byl jedinečný mezi globálními džihádistickými komunitami. Avšak je nutno dodat, že se nejednalo o státní útvar v pravém slova smyslu, protože nesplňovala mnohé charakteristiky státního území (například mezinárodně uznané státní hranice, trvalé obyvatelstvo, efektivní vláda). Islámský stát sice vyhlásil samostatný stát, který byl z části složený z iráckého a syrského území, ale mezinárodního uznání se nedočkal.

Prostřednictvím svých videí a časopisů měl Islámský stát představu o své budoucnosti a identitě. Tato identita byla zásadně nábožensky ideologická, ale prakticky založená na silné vojenské kultuře, která podporovala jen ty nejsilnější. Islámský stát se pyšnil svou vojenskou taktikou. Vstupem do Islámského státu měl člen možnost žít ve státu, který byl postaven na ideologických islámských hodnotách.

Jaké podobnosti a rozdíly je možné identifikovat ve strategickém počínání a v sebeprezentaci identity u al-Káidy a Islámského státu?

Islámský stát vyrostl z pobočky al-Káidy v Iráku. Obě skupiny tvrdily, že jsou sunnitě, muslimové, kteří usilují o globální džihád. Mimo tyto prezentované body jsou však al-Káida a Islámský stát více než odlišné. Tam, kde al-Káida žádala o sympatie a obranu, Islámský stát volal po síle a agresi. Al-Káida tvrdila, že jejich činy měly vytvořit budoucí domov pro všechny muslimy. Islámský stát tvořil takový stát, avšak pouze pro ty, co jej následovali. Síla Islámského státu byla postavena na jejich otevřené brutalitě vůči jejich nepřátelům a na tom, jak vytvářeli podmínky pro své spojení.

Závěr a diskuze

Cílem článku bylo analyzovat strategie Islámského státu, a to ve srovnání ke strategii al-Káidy. Ke zkoumání této strategie byl využit teoretický koncept od Marthy Crenshawové. Autorka zkoumala různé složky strategie Islámského státu a al-Káidy

za pomocí instrumentálních a organizačních perspektiv. Klíčovým závěrem je, že jsou zapotřebí obě perspektivy, které se vzájemně doplňují. Zatímco instrumentální perspektiva umožňuje člověku porozumět logice strategie, organizační perspektiva se zaměřuje na jednotlivé členy a skupinovou dynamiku.

Jaká jsou tedy závěrečná vymezení Islámského státu vůči al-Káidě z hlediska strategie, ideologie a propagandy? Rozvoj strategie Islámského státu je úzce spjat s al-Káidou. Abychom skutečně porozuměli Islámskému státu, bylo třeba studovat al-Káidu, jelikož Islámský stát byl touto organizací silně ovlivněn jak instrumentálně, tak organizačně. I navzdory tomu, že se v rámci záměrů či hodnot značně lišili. Al-Káida se více zaměřovala na šíření svých myšlenek v boji proti Západu a konkrétně na USA. Na druhou stranu, hlavním cílem Islámského státu, který byl poněkud komplexnější organizací, bylo vytvořit chalífát (což vyžadovalo různé lidi s různými dovednostmi) a vládnout formou brutality a teroru. Cílem bylo vybudovat nový politický řád na územích, jež okupoval. V rámci bojové taktiky Islámského státu se jednalo o boj proti místním a regionálním nepřátelům, jako je irácká a syrská vláda.

Jak již bylo zmíněno výše v článku, ideologie Islámského státu nebyla prezentována v jednom celku. Ideologie byla účelově útržkovitá, pospojována, utopistická a navíc spojena s myšlenkou apokalypsy. Jednalo se především o směs sektářské ideologie proti šíitům. Ideologie al-Káidy se za to formovala dlouhé roky a prošla směsí různých vývoju. Hlavním pojivem byl především puritánský salafismus-wahhábismus, přesněji kombinace moderního militantního džihádistického salafismu. Důraz se též kladl na eliminaci odpadlíků od vyznání víry, ale i její správnost.

Islámskému státu se podařilo vytvořit symbiotický vztah mezi stranou, která vysílala a stranou, která přijímala (potenciální rekruti a sympatizanti). Propaganda rozhodně nesloužila jen jako zajištění podpory, ale především šlo o vytvoření aktivních jedinců, kteří se do ideologického šíření zapojí. Jejich propaganda byla nepochybně propracovaná a operovala s moderními platformami, díky čemuž si také vydobyla velký zájem nejen místních, ale i zahraničních bojovníků. Organizace pracovala jak s moderními sociálními sítěmi, tak vydávala vlastní časopis psaný v anglickém jazyce na výborné úrovni. Naproti tomu strategie náboru a propagandy al-Káidy byla více elitářská, více se zaměřovala na cílení proti USA. Především prostřednictvím metod opotřebení (jako jsou sebevražedné útoky). Propaganda cílila na místní muslimské komunity a používala především starší platformy jako online fóra, ale též využívala vydávání vlastního časopisu.

Územní zisky Islámského státu vyústily ve vysoce centralizovanou a hierarchickou organizační strukturu, zatímco al-Káida podporovala hierarchickou strukturu spoléhající se více na směs centralizovaných a decentralizovaných organizačních struktur. Nutno dodat, že i navzdory propojení ideologie, vládnutí a mediální kampani se Islámského státu povedlo na světovou scénu proniknout velmi rychle. Výsledky článku poukazují na změnu v tom, jak se globální džihádistické skupiny identifikují, jakým způsobem se zaměřují na regionální, geografické konflikty. Je proto možné předvídat, že více akademického výzkumu bude prováděno spíše ve snaze porozumět členům Islámského státu než jejich taktice.

Literatura

- ARRIGO, Bruce, ARENA, Michael. *The Terrorist Identity: Explaining the Terrorist Threat*. NYU Press, 2006.
- BARFI, Barak. *The Military Doctrine Of The Islamic State And The Limits of Ba'athist Influence*. Combating Terrorism Center. 2016. Online: <https://ctc.usma.edu/the-military-doctrine-of-the-islamic-state-and-the-limits-of-baathist-influence/>.
- BERÁNEK, Ondřej. *Saúdská Arábie: mezi tradicemi a moderností: domácí politika, salafijská ideologie a zahraniční vztahy*. 2007, s. 40.
- BYMAN, Daniel. *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadim's global civil war*. Brookings to know. Oxford University Press, 2015.
- BUNZEL, Cole. *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*. The Brookings. Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper | No. 19, March 2015. Online: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State.pdf>.
- CRENSHAW, Martha. *Decisions to use terrorism: Psychological constraints on instrumental reasoning*. In *Social movements and violence*, ed. D. d. Porta. London: JAI Press, 1992.
- CRENSHAW, Martha. *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences*. Routledge. 2001.
- CRENSHAW, Martha. *New vs. Old Terrorism: A Critical Appraisal*. Burlington. 2008.
- CRENSHAW, Marta. *Inside terrorist organizations*. Columbia University. 1988. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568770/mod_resource/content/0/crenshaw1987%20%281%29.pdf.
- CRENSHAW, Marta. *The Causes of Terrorism. Comparative Politics*. 1981. Online: <https://courses.kvasaheim.com/hist319a/docs/Crenshaw%201981.PDF>.
- CROSSLEY, Nick. *Making Sense of Social Movements*. Open University Press, 2002.
- FOLTIN, Pavel. *Důvody realizace a formy terorismu. Obrana a strategie*. 2007.
- GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research. 1959. Dostupné na: https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf.
- GERGES, Fawas. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge University Press. 2009.
- HASSAN, Hassan, WEISS, Michael. *ISIS – Inside the Army of Terror*. Computer Press.
- HAYNES, Jeff. *Al-Qaeda: ideology and action*. London Metropolitan University, UK. Paper prepared for the ECPR Joint Sessions of Workshops, Uppsala, 2004, s. 10-11. Online: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/bea2f504-0d31-4e0f-b652-d274fd8b8b29.pdf>.
- Hoffman, Bruce. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press, 2006, s. 22. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/568750/mod_resource/content/0/Bruce%20Hoffman-Inside%20Terrorism-Columbia%20University%20Press%20%282006%29.pdf.

- CHALIAND, Gerard. *The History of Terrorism. From Antiquity to Al Qaeda*. University of California Press, 2007, s. 262. Online: https://wikileaks.org/gifiles/attach/177/177597_History%20of%20Ter.pdf.
- JOHNSON, Allan. *The Blackwell dictionary of sociology: A user's guide to sociological language*. New York. Blackwell, 1995.
- KUBINA, Lukáš, MUSILOVÁ, Martina. *Svět je symbolická interakce: symbolický interakcionismus jako východisko výzkumu teatrality veřejných událostí*. Theatralia. 2018.
- KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 33.
- LISTER, Charles. *The Syrian jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the evolution of an insurgency*. Oxford University Press. 2015. Online: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/484219/mod_resource/content/1/Charles%20R.%20Lister-The%20Syrian%20Jihad_%20Al-Qaeda%2C%20the%20Islamic%20State%20and%20the%20Evolution%20of%20an%20Insurgency-Oxford%20University%20Press%20%282016%29.pdf.
- MAKARIUSOVÁ, Radana. *Globální vládnutí a nestátní aktéři*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015.
- McCANTS, Will. *The ISIS apocalypse: The history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State*. Picador; Reprint edition. 2016.
- POLLETTA, Francesca, JASPER James. *Collective Identity and Social Movemnts. Annual Review of Sociology*. Columbia University, 2001.
- STRMISKA, Maxmilián. *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. 1. vyd. Brno: MU, 2001.
- STRYKER, Sheldon. BURKE, Peter. *The Past, Present, and Future of an Identity Theory*. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 63. No. 4. Special Millenium Issue on the State of Sociological Social Psychology. 2000. Online: <https://pdfs.semanticscholar.org/d9d9/f9f83697e9de8920190d955b3c427030497b.pdf>.
- ŠTURMA, Pavel a kol.. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*, Praha: C. H. Beck, 2003.
- WIKTOROWICZ, Quintan. *A New Approach to the Study of Islamic Activism*, International Institue For Asian Studies, Newsletter no. 33.2004.
- WINDISCH, Steven. *Headhunting Among Extremist Organizations: An Empirical Assessment of Talent Spotting*. *PERSPECTIVES ON TERRORISM* Volume 12, Issue 2. 2018. Dostupné na: <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspective-s-on-terrorism/2018/2018-02/04-headhunting-among-extremist-organizations-an-empirical-assessment-of-talent-spotting-by-gina-ligon-michael-logan-and-steven-windisch.pdf>.
24. WINTER, Charlie. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam. 2015. s. 2-28. Online: <https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2589>.

Elektronický zdroj

The Middle East Research Institute. *Issue X Of 'Inspire,' AQAP's English-Language Magazine, Includes Further Strategies For Lone-Wolf Attacks, And A Call To Assassinate President Obama And Other World Leaders – A Review.* 2013. Online: <https://www.memri.org/reports/issue-x-inspire-aqaps-english-language-magazine-includes-further-strategies-lone-wolf>.

Článek 3. směrnice Evropského parlamentu a Rady EU č. 2017/541. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32017L0541>.

Ideology. In: Encyklopedia Britannica. Online. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>.

§ 311 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

RESUMÉ

V článku si autorka vzala za hlavní cíl analyzovat strategii a strategický nástroj propagandu Islámského státu ve srovnání k al-Káidě. Hlavní důraz je kladen na analýzu organizací jak po historické stránce, aby byla známá příčina rozkolu mezi organizacemi, tak i na studium záměrů a schopností každé organizace zkoumáním ideologie, cílů, boje, taktiky, propagandy atd. K této analýze byl nápomocný koncept Marthy Crenshawové zabývající se organizační a instrumentální perspektivou, které vysvětlují chování teroristických skupin a koncept Michaela Areny a Bruce Arrigy zabývající se tvorbou identity a propagandou na symbolické úrovni ve spolupráci s Ervinem Goffmanem, který se zabývá teorií sebeprezentace. Analýzou různých dokumentů, prohlášení z dílny Islámského státu a al-Káidy se načrtne ideologický, apokalyptický, strategický posun hnutí.

Klíčová slova: ideologie, propaganda, strategie, Islámský stát, al-Káida, terorismus, identita.

SUMMARY

ŠUPOVÁ, *Kateřina*: REFLECTION OF STRUCTURAL AND POLITICAL CONDITIONS IN THE IDEOLOGY AND PRACTICE OF ISLAMIC GROUPS - THE SO-CALLED ISLAMIC STATE AND AL-QAEDA

In this article the author's main goal is to analyze the strategy and propaganda of the Islamic State in relation to the strategy of al-Qaeda. Emphasis is put on studying the intentions and capabilities of each group by examining the ideology, goals, warfare, tactics, propaganda etc. Martha Crenshaw's instrumental and organizational perspectives were very useful for the analysis as well as the concept of Michael Arena and Bruce Arriga dealing with identity and propaganda in collaboration with Ervin Goffman who follows up the theory of self-presentation. By analyzing various documents, declarations of the Islamic State and al-Qaeda an ideological, apocalyptic and strategic movement shift is outlined.

Keywords: ideology, propaganda, strategy, Islamic State, al-Qaeda, terrorism, identity.